

לבנינה של הערה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תקלד
כ"א בסיון תשפ"ה
פרשת "שלח"

”ועד דר ודר אמונתו”

מבט אמוני על המלחמה

נרכז את כוחותינו בבית המדרש לאזור אחד,
וכך נייצר עוד יותר כוח של אש התורה.

”מַכְלֵל שֶׁהוּא צָרִיךְ לַפֶּרֶט”

ישנן שתי דרכים כיצד להתבונן מבחינה
מדעית-מתמטית על כל נושא
בחיים: אינדוקציה ודדוקציה.
האינדוקציה היא הסקת
מסקנה כללית מהמקרים
הפרטיים, לעומת
הדדוקציה שהיא הסקת
מסקנות מן הכלל אל
הפרטים. שתי
ההסתכלויות מכוונות
להבחין מהו הכלל העומד
לפנינו ומה משמעותו לגבינו.

בדומה לכך, ישנם שני סוגי ראיות
והבנות: ישנה ראייה פרטית וישנה ראייה
כללית. שתי ראיות אלו הן אמת ושתייהן
נצרכות.

כך יש להבין את דברי הקב"ה למשה רבנו
בתחילת שליחותו:³ ”וַיֹּאמֶר ה' רְאֵה רָאִיתִי אֶת

”וַעֲתָה אָשׁוּב לְהִלָּחֵם עִם שׂוֹר פָּרִס”

בסוף השבוע הקודם עלתה המלחמה שלב
נוסף, גדול ומהותי - מדינת ישראל הקטנה
יצאה למלחמה כנגד מעצמת-העל איראן -
הלוא היא פרס, וכפי שחזה
ה'זוהר' הקדוש את
המלחמה העתידית
כנגד פרס - ומאז
היא תוקפת שם
ללא הרף.

בראשית דבריי
אשבח ואחזק את
האווירה הנפלאה
המורגשת בבית
המדרש גם בתקופה זו,
בבחינת ”אין מחזקין אלא

למחזקיו”¹, וכך נמשיך ונתחזק. אמש למדו
כאן כל הלילה, שהלוא ”תורה מגנא ומצל”²,
וכבר היה מי שאמר שבשל כך לא נשמעו כאן
אזעקות בלילה זה. נשתדל להמשיך בכך גם
בלילה הקרוב, ואולי גם הלאה. בנוסף לכך,

¹ במדבר רבה, פרשה ז, סימן ו
² סוטה, דף כא, עמוד א

³ שמות, פרק ג, פסוקים ז-ח

כך הוא כתב: ”מכל התולדה, בכל גדלה, רחבה, והיקפה, תתאמת אמונת ד', הבאה מעוצם טובו וחסדו, המעוררים תמיד בקרבנו את קדושת חובת התודה”. מו”ר הרב הדרי זצ”ל היה אומר על כך משל לאדם המביט על תמונה יפיפייה. אם הוא יתקרב אליה ויתבונן מקרוב על נקודה כלשהי בתמונה הוא לא יכיר ביופייה, ואולי ייראה לו שיש בה מגרעות בדמות נקודות שחורות. רק כאשר הוא יצעד לאחור ויראה את התמונה במבט כוללני כל פרטיה יצטרפו למערכת הרמונית מלאת יופי והדר.

גם בתמונת המציאות הניצבת לפנינו ישנם גם נקודות שחורות וצללים. אנו מלאים כאב על הנפגעים מירי הטילים ועל חיילי צה”ל הנהרגים או נפצעים בשדה הקרב, אך בראייה כללית גם הכתמים השחורים מהווים חלק מהתמונה המלאה. אנו מתפללים שלא נבוא חלילה לידי ניסיון, אולם בראייה כללית כל הפרטים מצטרפים למכלול השלם וגם ‘הנקודות השחורות’ הן חלק ממנו, מבלי לבטל את מקומן הפרטי ואת היחס הראוי להן.

”בְּכֶלֶם בְּחִכְמָה עֲשִׂיתָ”

הקב”ה ברא את עולמו ומנהיגו אותו בשתי תכונות אלוקיות - חכמה ובינה, כאמור⁶: ”ה' בְּחִכְמָה יָסַד אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה”.

תכונות אלו שמשו גם את בצלאל בן אורי בבניית המשכן, כדברי הגמרא⁷: ”יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ. כתיב הכא⁸: וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹקִים בְּחִכְמָה בְּתַבּוּנָה וּבְדַעַת, וכתב התם: ה' בְּחִכְמָה יָסַד אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה, וכתב⁹: בְּדַעַתוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקְעוּ”. החכמה נצרכה על מנת להבין את מהות המשכן והשראת השכינה בישראל, ובבית המקדש באופן כללי. הבינה, לעומתה, נצרכה כדי להבין כיצד יש להכין את זר הזהב

עָנִי עָמִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֵת צַעֲקָתָם שְ�מַעְתָּ... וַאֲרִיד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהוּא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ...” - אני רואה את המצב של העם בכללותו, ואני מתייחס לקושי הזה. האם כשהקב”ה אמר: ”וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהוּא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה” כוונתו הייתה שכל הפרטים יעלו לארץ ישראל? הלוא אנחנו יודעים שלא כך היה. האם מיד כשהוא אמר ”וַאֲרִיד לְהַצִּילוֹ” פסקו כל הייסורים הפרטיים? הלוא אנחנו יודעים שלא כך היה. ברור שכוונתו הייתה לישועתו של כלל ישראל.

מצד שני, האם הקב”ה מבחין בצער ובייסורים של אנשים פרטיים בעם ישראל? ודאי שכן! ברור שישנה השגחה פרטית מדוקדקת, הקובעת היכן ייפול כל טיל ומי יינזק ממנו חלילה ומי יינצל. עם זאת, ישנה גם ראייה כללית.

לפני שנים רבות שמעתי ממו”ר הרב יעקב כ”ץ שליט”א הסתכלות נכונה על פסיקת הלכה, המבוססת על משלו של ‘הנודע ביהודה’: כשישנה שריפה בבית אפשר להתייחס למקום בבית בו יש אש, אולם נכון יותר להתייחס להיבט הרחב של הצלת הבית מהשריפה. כך גם בפסיקת הלכה - יש לראות תמונה כללית, ומתוכה לפסוק את ההלכה.

”וְלֹא נִתְּנָנוּ עֲלֵינוּ”

”מזמור לתודה” שבתהלים, הנאמר על ידינו מדי בוקר, מסתיים בפסוק⁴: ”כִּי טוֹב ה' לְעוֹלָם חֲסִדוֹ וְעַד דֶּרֶךְ וָדָר אֱמוּנָתוֹ”.

מדוע לא חתם דוד את המזמור במילים ”כִּי טוֹב ה' לְעוֹלָם חֲסִדוֹ”? מפני מה נצרך להוסיף את המילים ”וְעַד דֶּרֶךְ וָדָר אֱמוּנָתוֹ”? הרב זצ”ל עומד על כך ב'עולת ראייה'⁵. הוא מסביר שרק בראייה כללית של מהלך ארוך, המתבררת לעיתים רק לאחר דורות, ניתן לעורר את תחושת התודה.

⁶ משלי, פרק ג, פסוק יט
⁷ ברכות, דף נה, עמוד א
⁸ שמות, פרק לה, פסוק לא
⁹ משלי, שם, פסוק כ

⁴ תהלים, פרק ק, פסוק ה
⁵ חלק א, עמוד רכג

הוא מסוגל לקבל מעט מאורה גם בהיותו בניכר: **”על ידי הצפיה העמוקה לראות את ארץ ישראל, מזדרחת קצת הארה מזיו החכמה של ארץ ישראל, ומאירה על הסתעפות הבינה, המתיצרת גם בחו”ל”**. אפשר להיות בחו”ל ולקבל הארה אור מהחכמה המאירה את הבינה, כך שאור הכלל יאיר את עולם הפרטים¹².

”יִכְיִירוּ וְיִדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תְבֵרָה”

זכיתי להיות בשבת בצפת עם בני שיעור א’ ופגשנו את הרב שמואל אליהו שליט”א, והוא סיפר לנו על הערצת העולם הכללי בכלל, והעולם המוסלמי בפרט, למדינת ישראל ועל כך שהוא רואה בה את פתרון לבעיות העולמיות.

אמש נפגש הרב אליהו שליט”א נפגש עם חניכי ‘בני עקיבא’, ו”שיתף גם בקשריו עם מנהיגים בעולם המוסלמי ובתמונה מיוחדת שקיבל ביום שישי האחרון, לאחר פתיחת מבצע ‘עם כלביא’, ממנהיג באיחוד האמירויות. התמונה הציגה אריה עם דגל ישראל, כסמל לעוצמתו הרוחנית והמנהיגותית של העם היהודי. אחד מהמנהיגים המוסלמים החשובים ביותר אמר לו: **’תדע לך, אנחנו רואים בכם את הקטר הערכי של העולם’**.

”נִפְלְאֵתִיךְ וּמַחְשְׁבֶיךָ אֵלֵינוּ”

אפשר לעסוק במלחמה מבחינה רוחנית-תורנית, ואפשר להדגיש את חשיבת שמירת הנפש ואת החובה לרוץ למרחב המוגן בזהירות, וכפי שכבר התברר שממ”דים הצילו חיים. אולם, גם מבטים אלו מביעים רק את הראייה הפרטית, של הבינה והשכל המורים להיזהר. עם זאת, ניתן ונחוץ להתבונן בראייה כללית על המתרחש כעת.

לשולחן או את המנורה, מלקחיה ומחתותיה, למשל. כלומר: מחד גיסא יש להעמיק בהבנת משמעותו של המשכן באופן כללי, ומאידך גיסא יש לברר באיזה אופן יש לייצר את כללי המשכן לפרטי פרטיהם. שני מבטים אלה אמת ושניהם נצרכים.

ב’אורות הקודש’ ישנו פרק שכותרתו היא ‘ההסתכלות הכללית’¹⁰, וכך כותב בו הראי”ה: **”תכונתה של ההסתכלות הרוחנית היא סקירת הכל ביחד. וזאת היא טבעה המיוחד לה, שמבדילה מהסתכלות שכלית פשוטה, שהיא עסוקה תמיד בפרטים מיוחדים”**.

המבט הרוחני העליון, ‘החכמה’, מתבונן על הכלל הכולל, זוהי ראייה מרחבית, הרואה את המשכן כמכלול ולא מביטה רק על כלי מסוים. היא מתבוננת על המנורה בכללותה כעדות על השכינה השורה בישראל¹¹, ולא מדגישה את חריטת הפרחים והגביעים או אופן הטבת הנרות והדלקתם. זו ההתבוננות שהיא בבחינת **”וְעַד דֶּרֶךְ אֱמוּנָתוֹ”**.

לעומת זאת, השכל מדגיש את הפרטים ובוחן את היישום בפועל. לדוגמה: אם לא יהיו לחיילים די כדורים במחסנית תיכשל המערכה כולה. זוהי תכונת השכל ודרך ההתבוננות שלו, המכונה ‘בינה’.

”אֵין חֲכָמָה כַּחֲכַמַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל”

בפרק אחר ב’אורות הקודש’, הנקרא ‘חכמת הקודש בארץ ישראל’, כותב הרב זצ”ל: **”חכמת הקודש אינה זורחת כי אם בארץ ישראל”**. התכונה של החכמה, שבה ברא ה’ את העולם ומאירה באור גדול, זורחת רק בארץ ישראל. **”כל מה שמציירים בחוץ לארץ אינם אלא תולדות הבינה וסעיפיה...”** - בחוץ לארץ שולטת יותר תכונת הבינה. אמנם, כאשר אדם נמצא בחוץ לארץ ומלא בגעגועים לשוב לארץ,

¹⁰ חלק א, עמוד מא

¹¹ עיין שבת, דף כב, עמוד ב: ”וכי לאורה הוא צריך? והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו! אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל”.

¹² עיין לדוגמה במכתבו של הרי”מ חר”פ לראי”ה קוק, בנוגע לחיבור הספר ‘ריש מילין’ בהיותו בגולה (הד הרים לב): ”לא נוכל לאמר אחרת בלתי אשר ממרום המקדש בית קדשי הקדשים עד מקום מגורו של הדר”ג שליט”א בלונדון, מופנה מקום מאויר הטמא של אויר חו”ל, וצינור קדוש של אוירא דכיא וקדישא שופע עליו תדירא”.

הייתה עסוקה בגיוס לרכישת שכפ"צי פלדה ומעילים מאמריקה, ואכן העם היהודי התגייס ופתח את ליבו.

‘הפרוקסים’ של אירן שהם סמכו עליהם נעלמו מהזירה. חיזבאללה כבר אינו שחקן משמעותי, ‘מבצע הביפרים’ היכה בו קשות ואיש אינו זוכר את זה שעמד בראשו והופץ בשמונים טון חומר נפץ בלב בירות. עודנו נלחמים בחמאס, אבל הוא כבר לא באמת קיים. עלינו רק להתבונן במציאות, בבחינת **”וְעַד דֶּרֶךְ אֱמוּנָתוֹ”**.

למעשה, הקב"ה חולל נס אדיר. אתמול ספרו לי שמצאו בטהרן מסמכים המצביעים על כך שהיה בכוונת האיראנים לשלוח בשביעי באוקטובר למניינם את כל זרועותיהם למדינת ישראל - מהצפון, מהדרום וגם ממזרח. במקביל היו האיראנים אמורים לירות לכיווננו טילים הרסניים. אוי ואבוי לנו, מה היה קורה אם אכן כולם היו מתקיפים אותנו בבת אחת, לולא רחמיו וחסדיו יתברך עימנו. זהו חסד ה' עלינו! **”וְעַד דֶּרֶךְ אֱמוּנָתוֹ”**!

לעומת זאת, כעת המרחב האווירי של טהרן בטוח לגמרי והמטוסים הישראליים מטיילים שם באין מפריע, ו'המוסד' בנה מפעלים בתוככי איראן.

”הֲאֵלֶּי הַמֶּאֱזָרָנִי חֵי”

אכן, יש חשש רוחני גדול בהרגשת שיכרון של **”כְּחִי וְעֶצֶם יָדִי”**¹⁶, במובן השלילי המתבאר בראשונים ובבעלי המוסר¹⁷. אולם, אנו לומדים ומלמדים בבתי מדרשותינו מזה עשרות בשנים את דרך החינוך של תורת ארץ ישראל, 'התורה הגואלת' שלמדנו הרב זצ"ל. תורה זו מלמדת שבאמת ישנו בעם ישראל כוח נפלא ובאמת מפעמת בחיילינו גבורה אדירה ומסירות נפש.

מדינת ישראל הקטנטונת, שבגודלה היא בערך אחד חלקי אלף לעומת איראן, לוחמת באימפריה האיראנית, השואפת לשלוט בעולם כולו. במשך שנים ארוכות הם התרברבו ואיימו עלינו, וכעת הקערה התהפכה על פיה.

נתבונן בתהליך שהקב"ה מוביל לנגד עינינו. הקב"ה הפיל בן-לילה את סוריה, כמו את הקיקיון של יונה. זוהי אותה סוריה שלפני ארבעים ושלוש שנים לחמתי בטנקים שלה. כתוצאה מכך, מטוסינו הגומעים כעת מרחקים עצומים של אלף חמש מאות ושישים ק"מ, ואפילו אלפיים ק"מ, מקצרים את דרכם מעל סוריה, כאילו היא חלק ממדינת ישראל. זוהי מעין התגשמות של דברי חז"ל¹³: **”עֵתִידָה יְרוּשָׁלַם לִהְיוֹת מַגֵּעַת עַד דְּמִשְׁק”**. זהו כיום נתיב הטיסה לאיראן, נתיב שאינו מאוים כלל וללא כל חשש מיירוט, כביכול הם טסים בשמי תל אביב. רק מבט של 'חכמה' מסוגל להבחין בכך.

כשפרצה המלחמה אמרנו ש**”כשיש מלחמה גדולה בעולם מתעורר כח משיח”**¹⁴. לפני מספר שנים פרצה מלחמת רוסיה-אוקראינה, שהן שתי מדינות ענק, שאין כל מקום להשוות בין גודלן וכמות הכוחות העומדות לרשותן לבין אלה שיש למדינת ישראל. רוסיה הגדולה, הייתה אמורה להיות הפתרון של איראן, משום שזו עזרה לה ומכרה כטב"מים כנגד אוקראינה. למרות זאת, רוסיה שותקת ואינה מגיבה, אין לה כעת זמן להתעסק עם מדינת ישראל שהרי היא עסוקה במלחמתה שלה.

מאורעות שמחת תורה דאשתקד, המכונה 'השביעי באוקטובר', היה רגע קשה וכואב, שבו סבל עם ישראל רבות, כאמור¹⁵: **”בְּרָגַע קָטָן עֲזַבְתִּי וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצָה”**. כתוצאה מכך התאחדו שורות העם, ונשכחו המחלקות שקדמו ליום מר זה. ישיבת 'הכותל', לדוגמה,

¹⁶ דברים, פרק ח, פסוקים יז-יח
¹⁷ למשל, רבנו בחיי, שם: "ואמר: אולי יגבה לבך כשתראה שפע הטובה הבאה אליך ותאמר כי זה מצד המזל: 'וְאֶמְרָתָּ בְּלִבְכֶּךָ כְּחִי' - כח מזלי למעלה, שתחשוב שיש מזל לישראל, 'וְעֶצֶם יָדִי' למטה, 'עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה'".

¹³ ספרי, דברים, פסוק א, ד"ה כיוצא בו

¹⁴ אורות, אורות המלחמה, א

¹⁵ ישעיהו, פרק נד, פסוק ז

נפש פרטית. "לא כן תורת ארץ ישראל. היא דואגת תמיד בעד הכלל, בעד כללות נשמת האומה כולה. הפרטים הנם מתכנסים בקרבה בכללה, הם מתעלים בעילויה". זהו ההבדל גדול.

”עַל הַר גִּבְעָה עָלִי קָךְ מִבְּשֶׁרֶת צִיּוֹן”

עלינו, אם כן, לרומם את מבטנו למבט הכללי של ראיית יד ה', המתגלה בימים הללו במדינת ישראל. אנו נקראים להתפלל בכוונה גדולה, להתחזק בתורה וביראת שמיים, ללמוד ב'סדרים' ולהוסיף 'משמרים'. עלינו לדעת שכוחנו גדול, האחריות המוטלת עלינו כבירה וכוח תורתנו הוא אדיר.

בנוסף, אנו שמחים ומודים לה' על צבאנו הנפלא שלנו, על טייסינו ואנשי שאר כוחות הביטחון הנועזים ובעלי התושייה.

מו"ר הרב יעקב כ"ץ שליט"א אשר ביום שישי האחרון לשומעי לקחו: **"תגידו בבית להגיד בכוונה: 'ועל כן נקווה לך ה' אלוהינו לראות מהרה בתפארת עוזך להעביר גילולים מן הארץ לתקן עולם במלכות ש-די'".** הדרך לתיקון העולם במלכות ש-די היא על ידי כך שכל העולם יכיר יותר את ערכה החזק, הרוחני והמוסרי של מדינת ישראל. כדוגמה לכך ניתן להביא את אזהרתו של שר הביטחון של מדינת ישראל ליושבי טהרן לעזוב את העיר לפני שיפציצו אותה. אין דוגמה לכך בין העמים, שמדינה מזהירה את אזרחי האויב מפני הפצצות. אין דומה לכך בגויים, אין ולא יהיה, עד שמדינת ישראל, שהיא "יסוד כיסא ה' בעולם" תחנך אותם.

זו הראייה הרחבה והכללית של 'התורה הגואלת', 'תורת ארץ ישראל'. תכלית העולם היא גילוי שמו של הקב"ה בעולם על עם ישראל, כפי שהדבר מתקיים על ידי מדינת ישראל, וביתר שאת בימים הללו. על כך אנו מתפללים: **"וַיֹּאמֶר כָּל אִשְׂרָאֵל נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ, ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה".**

הלוא כמה אומץ נדרש לשם כך, הרי נקל לשער מה חלילה היו עושים רשעים אלה לטייס שלנו אילו היה נופל בידם! עם זאת, יש לדעת שמקור הכוח והגבורה הוא מאת ה', כלשון הפסוקים: **"וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ כַּחַי וְעַצֶּם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה... וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הִנִּיתָ לָּךְ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל".** כך מבואר ב'עין איה'¹⁸, בשיחות הרב צבי יהודה זצ"ל¹⁹ ובכתבי הרב דרוקמן זצ"ל, כפי שאנו רגילים ללמוד את בסוגיות הללו בישיבה. איננו מזלזלים בכוחו של הצבא ובמסירות הנפש של החיילים, שהלוא אנו יודעים שהקב"ה מתגלה ופועל דרכנו. חצי מדינה מגויסת, וביניהם גם תלמידי ישיבתנו. ישנם מעל מאה אחוזים התגייסות, למרות ההיחלשות שהייתה בזמן האחרון.

ייתכן שאם חושבים ומרגישים שעודנו בגלות היינו נותרים גם בארץ ישראל במבט של 'בינה' ובהסתכלות פרטית, כפי שבחוץ לארץ ניתן להתרומם למבט הכללי של 'החכמה'. ייתכן אפוא שאלו הסבורים שאנו עדיין בגלות, אכן שרויים בהאר'ת 'הבינה' ולכן אינם מסוגלים להתרומם אל המבט הכללי הארץ-ישראלי ולראות את יד ה' המתגלה על מדינת ישראל.

כך הרי כותב הרב זצ"ל ב'אורות התורה'²⁰: **"כל מה שהוא שגור ביחס של תורת חוץ לארץ במובן פרטי, עולה הוא בערך תורת ארץ ישראל למובן כללי".** תורת חוץ לארץ עוסקת בתקון הנפש הפרטית, שזה כמובן מאוד יסודי וחשוב, שהרי **"יִרְאֵת ה' הִיא חֻמָּתָה"**²¹, **"בדאגתה לחומריותה ורוחניותה, לזיכוכה והתעלותה בחיי שעה וחיי עולם. אבל רק בתור**

¹⁸ ברכות, חלק א, פרק א, אות קמג

¹⁹ למשל, שיחות הרב צבי יהודה, עקב, סדרה ב, פסקה 13: "הר"ן בדרשותיו (דרוש י) מברר בבהירות מחשבתית נפלאה את הפסוקים האלה בצורה נכונה: דע שאתה צריך לגשת לקרב באומץ רוח ובעוצם יד, ללא כל רפיון רוח כלל. דע שאתה גיבור וחיל טוב למלחמה... עליך לומר 'כַּחַי וְעַצֶּם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה', עליך להכיר את כוחך ועוצם ידך, כי ידיעה זו שאתה יכול לעשות חיל נחוצה לך כדי לקיים מצוה זו. אבל יחד עם זה עליך לזכור שכך זה בא לך מד'".

²⁰ פרק יג, אות ג

²¹ איוב, פרק כח, פרק כח